

Tre Bøger om Krigsminder.

Søren Larsen-Kjær: Erindringer fra Verdenskrigen. Husmandshjemmets Forlag. Aarhus. E. Christiansen: Du kan, du maa og skal! To Aar i Krig. Slesvigsk Forlag. Flensborg. Peter Poulsen: Til Kamp, til Kamp. En sønderjydske Soldats Oplevelser under Verdenskrigen. De unges Forlag. Aarhus.

Der maa ligge et umaadeligt stof til belysning af sønderjydske forhold og af sønderjyders færd i krigsaarene i folks gemmer, et stof, der baade har ren tidshistorisk betydning og en ganske særlig værdi ved det lys, der derfra kastes over sønderjyders tankegang i tunge aar. En del — ikke ret meget — er fremdraget som »feltbreve«. Disses værdi indskrænkes dog stærkt ved, at de altid er skrevne med tanken om, at de skulde forb! eller igennem tysk censur. Der maa være noget underligt afdæmpet over deres tone; deres billeder maa i mange maader være blegede, deres ærlighed og ægthed kan der undertiden af denne grund være en lille tvivl om. Den mand, der skriver til sit hjem i den tanke, at tredjemand skal ikke blot læse, men dømme om hans brev, kan ikke undgaa at stemme tonen en lille smule derefter. Naar man tænker paa det, kan det synes en underligt, hvor ægte, hvor dybe, særprægede alligevel de breve har kunnet være, der er kommet frem for offentligheden, baade i aviser, i brevsamlinger som de

af Harald Nielsen og fru Ottosen udgivne, ikke mindst de breve fra Kresten Andresen i Ullerup, som Valdemar Rørdam har udgivet.

Efter at vi nu er kommen under frie forhold, kommer der enkelte bøger, der fortæller uden censur-ens tryk; men hovedindtrykket er dog det samme som af »feltbrevene«; det er ædruelige og paalidelige fremstillinger af mennesker, der væbner sig med alt deres hjemlige aandsindhold imod krigens fremmede gru og føjer denne naturligt og selvfølgelig ind i oplevelsernes række. Det gør Larsen-Kjær fra Skodborg. Han er paa østfronten, og det er en god nord-slesvigske bondes opfattelse af fremmed levemaade og landbrug, vi møder i hans bog. Den er jævn og solid og uden litterært tilsnit. Det er oplevelser og ikke følelser, der er tale om; men bag det hele staar en mand, der rives ud af alt det, han lever for og i. Lige fra han skal hjemmefra: »Det var en tung gang. Jeg var tæt ved 40 aar, min ældste søn var kun 14 aar, og nu skulde min hustru og mine børn klare det hele, tage ansvaret og udføre hele arbejdet. Der var saa meget med markens drift, som de ikke kendte, de skulde selv køre med to unge heste, hver paa tre aar. Det hele var saa uforstaaeligt.« Den mand staar med begge fødder i sit hjemlands muld, og der hører han hjemme, hvor han saa færdes, indtil han kommer hjem efter $4\frac{1}{2}$ aars forløb. »Der var smil og graad, og vi var bevægede og glade over at komme hjem til vore kære«.

Gaardejer Peter Poulsen af Brændstrup møder med et ganske andet herredømme over formen; hans bog er i høj grad velskreven. Den bæres af hans stærke grebthed af kristendommen. Hvor ondt det ser ud, er han altid rede til »at bekende mig som en

dansk mand og en troende mand«. Han er lige saa vaagen og opmærksom over for alt, han møder i krigsaarene, som Kjær er; men selv om han er lige saa nøje knyttet til hjemmet, føler han et ganske anderledes præget ansvar; han er kammeraternes »Bedstefar«, hvor han færdes; han er sjælesørger for dem og endogsaa for civile mennesker i fremmed land og af fremmed tro. Det er en bog, der er fuld af godt lune og hjertevarme. Der stiger op fra dens blade et billede af en betydelig personlighed, der bærer sit præg lige saa uskadt gennem alt ondt, som om han var gaaet hjemme i fred og uden fare, en nordslesvigsk landmand, der har gjort sit land og sit folk ære, hver dag han er gaaet i præjs'sk trøje, lige saa ægte og sanddru, lige saa god en type for vor folkedel som Kjær.

»Flensborg Avis«s redaktør er atter af en helt anden støbning. Hans skildring er ikke mindre ædruelig og paalidelig, hans særpræg ikke mindre tydeligt for læseren. Han kalder selv i forordet sin bog »en slesvigers hverdags-tilskikkelser i den præjsiske trøje under den store krig«, og det er en saare rammende karakteristik af bogen. Den giver et billede af krigens uendelige og ensformede møje, af dagene, der snegler sig afsted den ene som den anden, uden at der er forskel hverken i sliddet eller i faren. Der er en anden slags kultur i denne bog end i de to andre, der er mere bevidst kunst og stil, der er et sind, der lettere giver sig udtryk, der er bag det alt sammen alligevel det samme grundpræg.

Tre yderst forskellige bøger viser os tre meget forskellige mennesker: Larsen-Kjær's ædruelige bundethed til hjemmet, som han alle vegne fører med sig, Poulsens varme sind og omfattende menneske-

kærlighed og Christiansens fine modtagelighed for krigens stærke indtryk, og dybest bag alle tre bøger mange linjer ligger dog et fælles præg, et danskhedspræg, der igennem hver af dem faar et rigt og smukt udtryk. De tre bøger vil sammen kunne give kommende slægter et klart og mangfoldigt billede af en del af det, der i krigen rørte sig i danske slesvigeres sind. De er smukke dokumenter om dansk tanke-sæt og følelse under fremmed styre.

H. Lausten Thomsen.
